

A választójogi reform küszöbén.

Írta: Tisza István.

Javában folynak a választójogi törvényjavaslat előmunkálatai. Kevés idő választ el attól az időponttól, amelyben a magyar közéletnek konkrét alapon kell ezzel a kérdéssel megbirkóznia s a mai nemzedéknek e legsúlyosabb problémáját megoldania.

Óriási felelősség hárul mindannyiunk vállaira. Művünk késő nemzedékek sorsára lesz irányadó befolyással s a második ezredév küszöbe újabb, szebb jövő kiinduló pontja, vagy dicstelen züllés kezdete lesz a magyar nemzetre nézve, aszerint, ahogyan a nemzeti élet jövő fejlődésének ezt a megalapozását képesek leszünk megalkotni.

Lelketlen frivolitás, hitvány játék volna a nemzet legszentebb érdekeivel, ha könnyelműen, meggondolatlanul vágunk neki ennek a feladatnak. Össze kell szednünk szellemi erőnk legjavát s azzal a felelősségérzettel, amely kell, hogy áthasson minden hazafit, amidőn működése a nemzeti organizmus elevenébe vág, komoly, beható tanulmány útján kell levonnunk a külföldi példák tanulságait és tárgyilagos bonckés alá kell vennünk saját viszonyainkat. Ez az utóbbi feladat még az elsőnél is fontosabb. Nekünk olyan választójogot kell alkotnunk, amely nekünk való, amely térben és időben adott tényleges viszonyaink között valóban javára szolgál a nemzetnek.

Ebből a munkából a tények földerítésének s az ezekre alapí-

tott következtetéseknek ebből a komoly tanulmányából ki kell részét vennie a „Magyar Figyelő”-nek is.

E szemle gondosan kerüli a napi politika pártkérdéseit. Ez a kérdés azonban horderejében és egyetemességében messze falul áll a pártpolitikán. Választójogunk berendezésének alapvető szempontjait illetően egy táborban kell lennie minden magyar embernek, aki nemzeti alapon, a nemzet organikus történelmi fejlődésének alapján áll.

Azokkal, akik a nemzeti alapot s a történelmi fejlődési tagadják és apriorisztikus jelszavak hamis világában élnek, nem is keressük a megegyezést. Sem itt, sem egyebütt Mert hiszen létoka és hivatása a „Magyar Figyelő”-nek, hogy ezek sivár rombolásával szemben képviselje és megvédje a tényeknek, „az élet valóságainak, a múlt és jelen tanulságainak megállapításán fölépülő igaz tudományt s az emberi ész és szív helyesebb fölfogásán alapuló mélyebb világnézetet. Az ő munkájuk sehol sem okozhat nagyobb pusztítást, mintha a választójog terén s csak önmagunkhoz maradunk hívek, ha elméleteik zagyva homályába *belevillan*tunk a való élet tanulságaival.

Tesszük ezt minden pártpolitikai színezet, célzat és megkööttség nélkül, tesszük a tudományos vizsgálódás teljes szabadságával. Az alább következő fejtegetések is írójuknak minden pártszemponttól ment egyéni meggyőződését fejezik ki, amelyekkel a kérdés helyes megítélését és megoldását akarja tőle telhetőleg szolgálni anélkül, hogy ebben a betérjesztendő törvényjavaslat részleteinek s azokkal szemben elfoglalandó álláspontjának prejudikálni kívánna.

Magától értetődik, hogy olyat, ami meggyőződése szerint veszélyt hoz a nemzetre, semmiféle pártfegyelemből nem fogadhatna el. De aki e kérdés megoldását komolyan óhajtja, annak még fontos részletekben is nyitva kell tartania elméjét a kompromisszumok előtt, mert ennek a nagy problémának kielégítő megoldása máskén! nem képzelhető, mint azok kölcsönös kapacitációja és engedékenysége útján, akik az alapelvekben egyetértenek.

Mint fentebb láttuk, a tudománynak kettős földerítő szolgálatot kell teljesítenie. Föl kell tárnia a demokratikus választójog hatását a külföldön s lehetőleg pontos képét kell adnia annak az emberanyagnak, amelyik hazánkban nyerne befolyást a nemzet

sorsának intézésre, aszerint, amint óvatosabb vagy radikálisabb lépést teszünk a demokratikus haladás terén.

Hogy a haladás elől nem szabad többé elzárkóznunk, az iránt aligha lesz véleménykülönbség az országban. Jelenleg érvényben álló választójogunk megalkotása óta nagy átalakuláson mentünk keresztül. Új erők születtek és fejlődtek. Ezeknek érvényesülési törekvése belsőleg indokolt, további visszaszorításuk a nemzeten boszúlná meg magát. A kérdés csak az: meddig mehetünk? Hol van az a határ, amelyen túl ma még nem szabad jogot adnunk, ha a nemzet sorsát avatatlan kezekre bízni nem akarjuk?

Az emberiség korábbi fejlődése, Görögországnak, Rómának, az olasz városoknak történetén és számos egyéb példán át szinte végzettszerű következetességgel tünteti föl szabadságra vágyó népek alkotmányos életének azt a tipikus folyamatát, amely a jpajtriarkális egyeduralomból az arisztokráciához, ebből a mind korlátlanabb demokráciához s végeredményben a cézarizmushoz vezet. Az arisztokráciák zsarnoksága ébreszti föl a népek szabadságvágyát s a demokratikus irányzatokat; a kettő közötti küzdelem és egyensúly jelenti a népek fénykorát s a szabadság sirját a kizárólagos hatalomra jutott demossá meg.

Ez volt a fejlődés a múltban. Vájjon ilyennek kell-e szükségképpen lennie a jövőben? Úgy hiszem nem. Mert hiszen az emberi társadalom egész fejlődése új irányokat vett s szebb és jobb jövő lehetőségeit rejti méhében.

Az újkor egész gazdasági, tudományos és etikai fejlődése: mindaz, ami anyagi és szellemi téren történt Amerika fölfedezésén s a reformáción kezdve a francia forradalmon át egészen napjainkig, minden eddiginél magasabb színvonalon álló, valódi demokráciának adja meg előfeltételeit. Korunk gazdasági és szellemi fejlődésében a nagy tömegek sorsa mind jobban előtérbe jut, érdekek mindinkább érvényesül. Nem az osztályharc hazug jelzavaival és romboló eszközeivel, hanem azért, mert a természet-tudományok és a technika haladása átalakítja a termelés feltételeit, megveti a *közjólét* gazdasági alapját is, mert az egész emberi társadalom tisztultabb, helyesebb fölfogásra jut s_ajvezetg...osztályok jobb belátása megadja az egész nép helyzetét javító, szellemi és erkölcsi színvonalat emelő gazdasági és kulturális fejlődés kereteit. A modern társadalom olyan gazdasági, szellemi és erkölcsi életviszonyok közé juttathatja a nép zömét, aminő teljes képte-

lenségnek, álmodozó utópiának tűnt volna föl csak száz évvel ezelőtt és ezzel nyújt módot olyan demokrácia kifejlődésére, amely rendelkezék a közügyek helyes intézéséhez szükséges gazdasági és kulturális erővel. Nincs semmi kétség benne: a demokrácia felé haladunk. Minden eddiginél szebb, jobb és hatalmasabb demokrácia felé, amelyik a politikai hatalmat a gazdasági erőben, műveltségben, erkölcsi értékben és felelősségérzetben emelkedő nép kezébe rakja le.

A kérdés csak az: lépést tart-e a társadalmi fejlődés a politikai fejlődéssel? Helyesebben: a társadalmi fejlődés előzi-e meg emezt? Föl jutnak-e a társadalmi fejlődés megfelelő polcára azok a néprétegek, amelyek részt nyernek a nemzet sorsának intézésében, vagy pedig a politikai fejlődés előzi meg annak szükségszerű társadalmi előfeltételeit s a demokrácia politikai formái nyernek erre meg nem érett rétegekre is alkalmazást?

Kizárólag ettől függ: a szabadsági közjólét, fölvilágosodás: és nemzeti nagyság ügyét, a valódi haladást szolgálja-e a demokrácia, vagy pedig, avatatlan kezekre bízva nemzetek és államok sorsa!, lejárhatja a szabad intézményeket, züllést, veszélyt hoz az országra s retrograd irányzatok számára készíti elő a talajt. Már pedig, ha ebből a szempontból vizsgáljuk a dolgot, az összes kulturnemzeteknél azt kell látnunk, hogy bármily hatalmas volt is az általános műveltség és a közjólét fejlődése, még nem jutottunk el a társadalmi fejlődésnek arra a fokára, amely megbírja a teljes, a korlátlan politikai demokráciát.

Áll ez még Angliára nézve is: pedig sehol a világon nem volt a társadalmi fejlődés olyan erőteljes és nem tartott a politikai átalakulás annyira lépést a nép anyagi és szellemi színvonalának emelkedésével. Sehol az alsó néposztály összes életviszonyai nem mentek át olyan rohamos átalakuláson, mint az utolsó fél-század alatt Angliában. Ha még a múlt század 40-es éveiben is az angol munkásosztály szolgáltatta a nyomor, az elvadulás, az elhagyottság, a züllés legelrettentőbb példáit, ma az angol munkás keresete, ruházata, megjelenése, lakása, kulturális igényei szóval egész életrendje szempontjából a kontinentális proletariátus zömének messze fölötte áll. Az az önkormányzat, amelyet hatalmas munkásegyesületeiben legéletbevágóbb érdekeinek gondozása körül gyakorol, a közéletnek minden másnál célszerűbb iskolája, a többi társadalmi osztályokkal való érintkezése pedig

forma és tartalom tekintetében sokkalta jobban megközelíti a valódi demokrácia postulatumait, mint bárhol a kontinensen. Nagyobb, erőteljesebb, általánosabb tehát a társadalmi emelkedés Angliában, mint Európa bármely más államában. A politikai átalakulás ellenben ennek dacára fokozatosabb, óvatosabb. Az 1832-iki reformbill abszolúte kizárja a politikai hatalomból a szegényebb osztályokat. 1867-ig kizárólag a középosztály bírt politikai jogokkal s a választók az összes férfi népességnek sokkal kisebb hányadát tették, mint minálunk. Csak 1867-ben nyertek választójogot a városi kerületekben lakó munkások, 1885-ben a vidéki kerületek munkásai. Nagy számban, de nem valamennyien, mert választójoggal csakis azok bírnak ma is, akik állandó otthonnal, külön lakással rendelkeznek, úgy hogy az angol választók száma a nagykorú férfi népességnek csak mintegy $\frac{2}{3}$ -a.

Nincs tehát a szó teljes értelmében vett általános választójog ma sem Angliában, csak az állandó keresettel bíró, rendezettebb existenciákra terjed ki az és mégis még Angliában is úgy látszik, mintha a politikai fejlődés gyorsabb lett volna, mint amit a társadalmi fejlődés megbírhatott. A nemzet műveltebb rétegeinek nagy zöme mind jobban elfordul a ma többségben levő politikai irányzattól. Az angol intelligencia fölfogása, vezetésképesége, politikai gondolatvilága mind jobban elveszti a nemzet sorsára gyakorolt befolyását, s a viszonyok nyomása alatt mindinkább folyamodnak a radikális demagógia jelszavaihoz és fogásaihoz az angol konzervatívek is.

Mindez már is érezteti hatását, s aki gondos figyelemmel kíséri e nagy nemzet közéletét, nem hunyhat szemét a hanyatlásnak számos aggasztó jele előtt. Lényegesen veszített az angol közélet belső tartalomból, alászállott a vezetők államférfiúi színvonala, nőtt a demagóg eszközök, a jelszavak hatalma s a nagy nemzeti érdekek előrelátó, következetes gondozására irányuló felelősségérzet helyét mind jobban a tömegek kegyének keresése foglalja el.

Csodálatos, hogy ez a jelenség még sokkal erősebben nyilvánul a modern demokrácia őshazájában Északamerikában. Az Egyesült-Államok betelepítésének körülményei természetesen hozták létre a teljes politikai demokráciát. Az első kivándorlók egyénisége s az új hazában kifejlődő összes életviszonyai terme-

szetes produktuma gyanánt valósult meg a politikai demokrácia, amely kifogástalanul működött az első idők egyszerű viszonyai között.

Csak a függetlenségi harc után áll be a változás. Előbb alig észrevehetően, majd az Egyesült-Államok rohamos fejlődésével mind gyorsabban. A modern gazdasági fejlődés, a meseszerű gyorsasággal életre kelő nagy városok komplikált életviszonyai, a rohamos meggazdagodás kápráztató példái s a mind általánosabb vad hajsza pénz és ezzel járó hatalom után, végre a bevándorlás, amely a világ minden sarkából odaseregglő milliók vegyes embertömegét juttatja politikai jogok birtokába, fenekestül fölforgatja az ősi amerikai demokrácia minden előfeltételét. Új törekvések, új szenvedélyek érvényesülnek a közéletben. Reászakadnak egy rohamosan fejlődő világ hatalom életének összes, problémái. Mindez új tért nyit a politikai stréber előtt, aki a gazdasági fejlődés nyújtotta óriási pénzösszegekben s a szavazatjoggal fölruházott újabb és gyengébb elemek millióiban alkalmas eszközt nyer vállalkozásai számára. Az amerikai demokrácia eredeti képétől mind jobban eltávolodik. Az ámitással és korrupcióval dolgozó kalandor alakja mind jobban előtérbe lép s a társadalom színe-java elkedvetlenedve fordít hátat a közéletnek. A politikai szó jóformán becsületsértés számba megy s hogy egyebet ne említsünk, a legutóbbi elnökválasztási harc olyan megdöbbentő világot vet e nagy nemzet közéletére s annak vezetőire, amelynek egy kis magábaszállásra kellene indítania a mi radikálisaink önzeteres csapatát.

Amerikát közéletének ez a sivársága és romlottsága nem fogja tönkre lenni. Nagy, egységes nemzet, amelynek társadalmában oly óriási életerő lüktet, a legnyomorúságosabb politika hátrányait is könnyen kiheverheti. Nehezebb viszonyok között élő, bel- és küllelenségtől körülvett gyengébb nemzetek azonban az ilyen közélet luxusát nem engedhetik meg maguknak s a becsületes és megfontolt politikai vezetést nem nélkülözhetik. Mivé lenné őket az a korlátlan demokrácia, amelyik még a gazdag, művelt, önérzetes amerikai társadalomban is ilyen gyümölcsöket terem !

Nem kevésbé tanulságos a politikai demokrácia hatása Franciaországban. A francia szabadelvűség vezetői nagyon hamar kigyógyultak a nagy forradalom radikalizmusából. Nem is csoda.

A terreur a népszabadság álmát álmodóknak keserves leckét adott. A társadalom értelmesebb rétegeire kívánta tehát a múlt század első felében a politikai jogokat korlátozni az egész francia szabadelvű közvélemény s messze túllőve a célon olyan magas cenzust állított föl, amelyik a nemzet nagy zömét elidegenítette a parlamenttől s mesterkélte, a nemzet talajában erőteljes gyökerekkel nem bíró üvegházi növényvé tette az alkotmányos életet. Ez állapottal szemben a mérsékelt cenzust óhajtó parlamenti ellenzék hozza létre a februári forradalmat. Mint rendesen, a külvárosok tettekész proletariátusa küzdi azt ki s az így pünkösdi királysághoz jutott radikálisok proklamálják az általános szavazatjogot. A magot ők vetik el, a termést Napoleon aratja le s a caesarismus közel 20 esztendőn keresztül játsza ki a tömegeket, az általános szavazatjogot a fölvilágosodott középosztály szabadelvű törekvései ellen. Csak Napoleon uralmának siralmas összeroppanása s az a borzalmas kár, szégyen és veszély, amit ő hozott a francia nemzetre, változtat ezen a helyzeten.

E percben, a nemzeti megpróbáltatás és megaláztatás napjaiban önkéntelenül természetes vezetői felé fordul a nép bizalma s a kerületek nagy többsége, nem sokat törődve politikai hitvallásukkal, azokat választja meg, akik közelükben élve kiérdemelték személyes ragaszkodásukat és bizalmukat. A harmadik köztársaság első parlamentjébe nagy számmal jutnak be a francia társadalom kiválóságai úgy a monarchikus, mint a republikánus táborból. De ez nem tart soká. Minden újabb választásnál mind jobban kiszorítja őket a reakciónárius és ultraradikális demagógia.

Ezek között foly a küzdelem sokáig kétes eredménnyel. Mint Boulanger kalandja is mutatta, kiolthatatlan vágy szunnyad a francia nép széles rétegeiben ki- és befelé imponáló katonai autocratie után. Trón, oltár és katonai dicsőség együtt könnyen megszerezhetette volna a többséget s Franciaországot újabb monarchikus kalandtól alighanem csak a különböző dinasztikiak egymást ellensúlyozó versengése mentette meg.

Csak lassanként változik a helyzet. A republikánus kormányzat változatlan merevségben tartja fenn az állami mindenhatóságot és a centralizációt. Párturalmának cinizmusa szempontjából bátran kiállja a versenyt a második császársággal s az államhatalom állandó és következetes nyomása megtermi gyümölcsseit. A monarchikus pártok mind kisebb térre szorulnak a francia par-

lamekben s a szélső radikális és szocialista csoportok mind jobban magukhoz ragadják a vezetést. Szerepök a republikánus többség kebelében mindinkább praedominál. A műveltebb, tartalmasabb és szabadságszeretőbb elem mind jobban háttérbe szorul. A francia társadalom elite-je, a szabadelvű francia középosztály kitűnőségei előtt a politikai érvényesülés útja teljesen elzáratik, A legszélsőbb demagógia legdurvább eszközeivel dolgozó csoportok egymás közötti intrikálása és marakodása irányítja a francia nemzet sorsát és juttatja a kormányt kevés kivétellel igen alacsony színvonalon álló politikusok kezébe.

Legkedvezőbb körülmények között Németországban valósult meg az általános szavazatjog intézménye. Magas műveltségű^ consolidait viszonyok között élő, egységes nemzet kebelében, amelynek társadalmi és állami fejlődése a múltban is aránylag kevés rázkódtatást szenvedett.

Több erőforrással rendelkezik és kevesebb veszélynek van kitéve az államrend és társadalmi béke Németországban, mint bárhol egyebütt; rendszeretet, törvény és hatóság tisztelete erősebb gyökeret vert a német népben, mint a kontinens többi nemzeteiben. Mindenekfölött pedig Németország a parlamentáris kormányzati formát nem ismeri; a parlamenti élet viszontagságai a kormányzat irányára s a nemzet sorsának intézésére közvetlen befolyással nem bírnak s a parlament minden válsága között ennek betegségével és gyengeségével szemben erős támaszt nyújt a nemzeti élet szilárdságának és actióképességének a parlamenti befolyásoktól független dinasztikus alapokon szervezett végrehajtó hatalom.

Ezeknek a körülményeknek köszönhető, hogy a német parlamentarizmusnak az általános szavazatjog okozta elernyedése nem ütött a nemzeti organizmuson mélyebb sebeket. Azt azonban, felesleges volna e lapok olvasói előtt részleteznem, hogy az általános szavazatjog magára a német parlamentarizmusra minő hátrányos befolyást gyakorolt. Egyik értekezésünkben bonckés alá vettük a választójognak a német parlament pártviszonyaira gyakorolt befolyását. E fejtegetések ismétlésével nem fárasztom most az olvasót, csak utalok azok eredményeire: az általános szavazatjog megsemmisítette a nagy német fölvilágosodott középosztály politikai befolyását. Választásról választásra jobban megörölte azokat a pártokat, amelyekben a német intelligencia tisztul-

tabb, magasabb, a szabadság s a nagy nemzeti érdekek iránt helyesebb érzékkel bíró elemei jutottak volna érvényesülésre, vagy hogy ezek a német képviselőháznak mindössze 14.6%-át foglalják el s mind jobban eltörpülnek a kisebb reakeiónárius és radikális csoportok tarka seregével szemben. Ezek között két nagy, egységes, jól fegyelmezett tábor képviselőit küldi vissza az általános szavazatjog mind nagyobb tömegekben: a szociáldemokratákat és a klerikálisokat, úgyhogy e két párt a protestáns Németországban is a képviselőház többségét alkotja, katolikus tartományok képviselőinek pedig (s ebben a tekintetben Belgium példája tökéletesen ugyanazt a képet mutatja föl, mint a katolikus német tartományoké) $\frac{3}{4}$ -e a klerikális vagy a szociáldemokrata párt-hoz tartozik.

Németország példája is azt bizonyítja tehát, hogy még a német társadalom kedvező viszonyai között is az általános szavazatjog megsemmisíti az intelligencia politikai hatalmát, a szélsőségek tömegébe fojtja a renddel párosult valódi szabadságot és felvilágosodást szolgáló szabadelvű irányt s olyan parlamentet hoz létre, amelyik elvi és személyi tekintetben merőben képtelen arra, hogy átvegye és sikeresen intézze egy nagy nemzet kormányzatát.

Németországban is egy nagy autokrata zúdította iaz általános szavazatjog özönvizét a parlamentre, hogy tehetetlenségre kárhoztassa a középosztály liberálizmusát. Ezzel a célzattal dobta Bismarck az általános szavazatjog jelszavát az ámuló Németország szemébe. E célt el is érte, de azután magukkal ragadták őt a fölszabadított daemonok s az általános szavazatjogból kikerült német parlament szélső pártjainak az állammal, a nemzeti közérdekkel nem számoló törekvései nem egyszer vetettek gáncot a német birodalom intézőinek.

Egyszer, rendkívüli körülmények ügyes fölhasználásával sikerült Bülownak német nemzeti blokba egyesíteni s a klerikális és szociáldemokrata pártokkal szemben győzelemre vinni a német polgári pártokat. Ez a siker is ephemernek bizonyult. A Bülow-féle blok már csak a történelemé s az ezáltal egy pillanatra megszakított fejlődés a radikális és reakeiónárius extrem irányzatok felé újból folytatja diadalútját tovább.

Ha ilyen viszonyokat eredményezett az általános szavazatjog Németországban, csodálkozhatunk-e, hogy hatása Ausztria

nak annyival bonyolultabb és kedvezőtlenebb viszonyai között még sokkalta siralmasabb? Két cikkben (mind a keltő lielyet nyert e könyvben) foglalkoztunk behatóan az osztrák választások eredményeivel. Ismétlésekbe itt sem bocsátkozom s az ott részletesen fölörölt tényekre utalva, egyszerűen konstatalom, hogy:

1. Az általános szavazat jog az egyes népfajok képviselőitési arányát csak annyiban módosította, hogy a német kerületek tetemes részét internacionális szociáldemokraták kezére juttatta, míg a többi népfajok szociáldemokrata képviselői egyúttal nacionalista jelleget is vettek föl. Az egyes népfajok kebelében azonban háttérbe szorította a mérsékeltbb, békülékenyebb elemeket az extrem irányzatok javára; kiélesítette a nemzetiségi ellentétet; szenvedélyesebbé, durvábbá telte köztük a súrlódásokat.

2. Minden népfajnál, *de különösen a műveltebbeknél* háttérbe szorította az intelligencia fölfogását és elveit képviselő mérsékeltbb pártokat a demagógia nyersebb eszközeivel dolgozó szélső irányzatokkal szemben, úgy hogy a német képviselőknek 19% -a, a cseheknek 14%-a tartozik csupán a fölvilágosodottabb, mérsékeltbb, politikailag érettebb irányzatok táborába, 29, illetőleg 61%-a radikális és nacionalista túlzó, 19, illetőleg 25%-a szociáldemokrata s a németeknek 33%-a keresztényszocialista.

3. Személyi rátermettség, politikai tanulmány és iskolázottság szempontjából a képviselőházat minden képzeletet felülmúlóan nyomorúságos színvonalra süllyesztette le. Az összes képviselőknek alig fele végzett felsőbb iskolát és megy művelt ember számba s ezek nagyobb része is a kevésbbé művelt népfajokhoz tartozik.

A helyzet éppen a műveltebb németeknél és cseheknel még az átlagnál is vigasztalanabb. Ezeknél a főiskolát végzett képviselők száma az összes képviselők egyharmadát alig haladja meg. De még ezeknek a műveltebb elemeknek is politikai iskolázottsága és súlya egész jelentéktelen. Alig találunk köztük olyanokra, akik egy nemzet politikai életének vezetésére különösebb hivatottsággal bírnának s az osztrák társadalom azon jeleseinek hosszú sorozata, akiket előtanulmányaik, tehetségeik, politikai múltjuk az osztrák politika irányítására, ez ország kormányzására predesztinálnának, az általános szavazatjog behozatala óla teljesen kiszorult a parlamentből vagy legföljebb a felsőházba vonulva tartja meg politikai szereplésének némi maradványait.

Akár pártjainak programját s a működésüket irányító politikai célokat és törekvéseket tekintjük, akár a szerepet játszó személyek egyéni kvalitásait, szánalmas torzképe az osztrák képviselőház a parlamentnek; nem alkalmas semmi egyébre, mint hogy nevetség tárgyává tegye, lejárassa, kompromittálja a szabad alkotmányosság intézményeit és züllésnek vigye azt a nemzetet, amelyik politikai életének ilyen központja, törekvéseinek ilyen exponense, önkormányzatának ilyen irányítója van.

Hasonlítsuk össze a 60-as és 70-es évek osztrák képviselőházát a mostanival. Akár a pártok elvi irányzatait tekintjük, akár a vezető egyéneket, a süllyedés, a pusztulás megdőbbentő képe társul elénk.

És sehol nincs egy vigasztaló momentum, amely kárpótolna az elvesztettekért.

Sokan hitték, hogy a meddő nemzetiségi civakodásokat fogja eltemetni a tömegek érdekeit képviselő „népparlament”. Hiú remény. Csak egyes nagy városok ipari proletariátusát ragadták magukkal az osztályharc internacionális jelszavai. Mindenütt másutt vibráló erővel élnek a köznép lelkében is a nemzeti törekvések, lüktetnek a faji gyűlölködés szenvedélyei. A nép bizalmához, a népparlamentbe való mandátumhoz vivő út nemcsak az éhes gyomor, de a nemzeti gyűlölség indulat-skáláján is keresztül vezet.

Az osztálygyűlölet szépen megfér a nemzeti gyűlölettel. A szocialista demagógia a nacionalista izgatással megható egyetértésben egyesül. Legfőljebb azzal a különbséggel, hogy előrehaladottabb fajok nemzeti öntudatára zsibbasztólag hat a nemzetközi szociáldemokrácia, a kultúra alacsonyabb fokán lévő fajoknál ellenben a legszélső nacionalizmus mezébe kell bújni a szocializmusnak is. Az erőviszonyok tehát a műveletlenebb, kisebb, excentrikusabb nemzetiségek javára tolódnak el.

Fokozza ezt a hatást az a körülmény, hogy legalább kezdetben a relative műveltebb fajoknál érvényesül egész erővel a demagógia hatalma. Ott söpri el azonnal az intelligenciát. A gazdaságilag fejlettebb s aránylag műveltebb német és cseh köznép dobja magát minden fönntartás nélkül a legszélső demagógia karjaiba. Ez választ előszeretettel olyanokat, akik műveltségi fokukat tekintve, maguk is a köznéphez tartoznak. Gazdaságilag gyengébb, elmaradottabb, excentrikusabb nemzetiségnek legalább ideig-óráig megmaradnak az intelligencia befolyása alatt s ezek sorából va-

lasztják képviselőiket, úgy, hogy nemcsak a lengyel, de a ruthén, délszláv és román képviselők is átlag magasabb műveltségi fokhoz tartoznak, mint a németek és a csehek. Ez a körülmény is a kisebb, elmaradottabb, excentrikusabb nemzetiségnek legalább ideig-óráig bizonyos fölényt biztosít.

Mindent egybevetve a nemzeti politika s a parlamentarizmus reménytelen, végleges csődjének képe tárul szemeink elé Ausztriának a mieinkhez annyira hasonló viszonyai között. Az általános-szavazat jog teljesen tönkretette az intelligencia hatalmát; éppen a műveltebb népfajok politikai vezetésétől megfosztotta azt; nagyra nevelt minden centrifugális, romboló, szélső irányzatot; kizárt a házból minden kiválóságot s olyan képviselőházat eredményezett, amely abszolúte lehetetlenségé teszi a parlamentáris kormányformát s az alkotmányos formák közötti öntudatos, komoly, sikeres nemzeti politikát.

Reassumáljuk a külföld tanulságait: Széles e világon jelentékeny haladás mutatkozik a valódi demokrácia felé. Fejlődik a népek egyetemének anyagi, szellemi és erkölcsi ereje. Hatalmas léptekkel közelednek a művelt nemzetek az általános vagyonsodás és műveltség azon fokához, amely megvalósíthatóvá teszi a politikai értelemben vett nemzeti demokráciát. Közeledünk ehhez az ideálhoz, de sehol nem értük még el azt s a valóban általános, szavazatjognak elhamarkodott megvalósítása mindenütt, kivétel nélkül megbosszulta magát. Még Anglia legkifejlettebb társadalmának sem bírja meg baj nélkül a demokráciának ott megvalósított korlátoltabb fokát sem, a koxlátlan demokrácia pedig a korrupció és demagóg stréberség szomorú szinterévé tette az Egyesült Államok és Franciaország közéletét. Elkedvetlenítette, vagy kizárta abból é ket nagy nemzet társadalmának legértékesebb elemeit, politikai tehetetlenségre kárhoztatta a német nemzet hatalmas, intelligenciáját, Ausztriában pedig olyan kétségbejítően siralmas állapotokat teremtett, amelyekhez hasonló helyzet egyszerűen: nemzeti öngyilkosság volna mi reánk nézve.

Valamely nemzet parlamentje csak akkor felelhet meg hivatásának, ha pártjainak programjában a legműveltebb, az állami élet problémáinak, a nemzet nagy érdekeinek helyes megítélésére legalkalmasabb elemek fölfogása, meggyőződése jut kifejezésre s ha akcióképes, nagy pártok élén a nemzet legkiválóbb, politikai vezetésre leghivatottabb emberei irányítják a közéletet. A parla-

mentáris kormányforma csak akkor szolgálhat a haladás, felvilágosodás, szabadság és nemzeti nagyság javára, ha a nemzet szellemi elite-jének kezébe juttatja a hatalmat.

Hamis csapásra viszi a nemzet önkormányzatát s lejárhatja a parlamentarizmust minden olyan választójog, amely a nemzeti politika céljainak, irányának, elveinek megállapítását nem az értelmiség kezeibe teszi le s nem a legkiválóbb államférfiakat juttatja a nemzeti közélet élére.

Már pedig az egész világ tapasztalata mutatja, hogy a valódi általános szavazatjog ma még fordítva végzi el ezt a kettős szelekciót.

Nem is tagadja azt ma már senki sem, aki nem tartja méltóságán alul levőnek a tényekkel, az élet tanításával való foglalkozást, hogy mindenütt a parlamentarizmus sülyedésével járt együtt annak behozatala. Persze a történelem bölcsész lelkinyugalmával szokás erre megjegyezni, hogy hiába, az emberi intézmények nem tartanak örökké, a parlamentarizmus is lejárja magát.

Kát ezt a vizsgálatást akkor sem tudnám valami nagy lelkinyugalommal fogadni, ha végzetem valamelyik nagy kulturnemzet fiává tett volna. Mert hiszen minden eddig ismert kormányforma között a renddel párosult szabadság, a fölvilágosodás, a nemzetek szabad fejlődésének ügyét legcélszerűbben a parlamenti kormányzat szolgálja. Mint minden emberi intézménynek, van számos árnyoldala ennek is, de azért nem ismerünk mást, ami azt csak féligmeddig is pótolni képes volna. De akkor mégis, némi vizsgálatást lelhetnénk abban a gondolatban, hogy nagy nemzetek életereje minden jogi formánál nagyobb hatalom, elpusztíthatatlan élő valóság, amely diadalmasan fogja túlélni alkotmányos intézményeinek válságait.

De mi nem angolok, németek, vagy franciák, hanem magyarok vagyunk; ennek a maroknyi nemzetnek tagjai, amelyik csak parlamentjében élhet nemzeti életet, érvényesítheti saját akaratát. Nekünk nemzeti létünk függ parlamentarizmusunk virágzásától. Nemzeti létünk elpusztulásáért pedig nem kárpótolhat a kerek világon semmi sem.

Ha magyarok akarunk maradni, ha mint nemzet akarunk élni, a magyar parlamentáris kormányzatot fenn kell tartanunk s a tekintély, megbecsültetés és hatalom mind magasabb polcára kell fölemelnünk, mert a mi nemzeti létünknek, a mi nemzeti cse-

lekvésünknek egyedüli exponense ez s ha parlamentarizmusunk gyógyíthatatlan betegségbe esik, a nemzet pusztul belé.

Ezzel a ténnyel s az ebből merített gyötrő aggodalommal szemben semmiféle történelem-filozófia, semmiféle külföldi példa nem nyújt vigasztalást. S ha él még bennünk őseink hazafiságának és államalkotó erejének egyetlen szikrája, akkor nemzeti életünk minden problémájánál s ennél az alapvető kérdésnél inkább, mint bármely másnál, az az egyetlen szempont kell, hogy irányadó legyen reánk nézve: mivel szilárdítjuk, erősítjük, teszszük hatékonyabbá a magyar parlamentarizmusban nyilvánuló nemzeti önrendelkezési jogot?

Ez a nagy irányadó szempont kettős föladat elé állít bennünket: Egyfelől mentől szélesebb alapot kell vetnünk a nemzeti önkormányzatnak. Biztosítanunk kell annak számára mentől szélesebb rétegek tevékeny rokonszenvét. Jogot és felelősséget kell adnunk a nemzet egyeteme mentől nagyobb részének. Másfelől azonban meg kell azon a határon államink, amelyen túllépve, erre ma még meg nem érett tömegek kezébe tennők le a nemzet sorsának intézését s a tömegek hiszékenységgel, illuzióival, szenvedélyeivel visszaelő kalandoroknak szolgáltatnók ki a nemzetet.

Sokszor halljuk a szemrehányást: nagy mulasztás volt mit sem tenni e téren 1867 óta. Tökéletesen igaz. Nagy és súlyos mulasztás terhe nyomja mindannyiunk lelkét. Azért is, mert mit sem tettünk a választójog fokozatos kiterjesztése körül. De nem főleg ezért. Elsősorban azért, mert abban az irányban nem teljesítettük hivatásunkat, hogy megteremtsük a valódi demokrácia természetes előfeltételeit, mert elmulasztottuk azokat a kötelességeket, amelyek a nép szélesebb rétegeinek anyagi és kulturális haladása, főleg pedig politikai nevelése terén hárultak volna reánk.

Bárki mit mondjon is: az alsóbb néposztályok kereseti viszonyai szempontjából igen nagy a haladás. A munkabérek óriási emelkedése módot nyújtana reá, hogy megvalósítsuk a politikai nagykorúságra érett valódi demokrácia előfeltételeit. De vájjon megtörténik-e csak csekély része is mindannak, ami szükséges Tolna, ha azt akarjuk, hogy a munkásosztály valóban javára fordítsa a magasabb munkabér előnyeit? Foglalkozunk-e úgy, amint kellene, a munkásosztály megélhetési viszonyaival? Történt-e a budapesti botrányos lakásviszonyok megszüntetésére csak félig-meddig is hatékony intézkedés? Megadjuk-e a munkásnak a tisz-

tességes emberi és családi éleinek előfeltételeit, amelyek nélkül hiába kívánjuk tőle, hogy magasabb és tisztultabb igények kielégítésére fordítsa emelkedő jövedelmét. Hát nem a mi indenciaciónk kényszeríti-e reá, hogy csapszékek bűzhödt légkörében saját vesztére s a közérdek kárára költse el keresetét?

Menjünk tovább. Tettünk-e eleget a kultúra terjesztése terén? Mindaz, ami az általános műveltség terjesztésére fordított, járt-e a hozott áldozatokkal csak némileg is arányban álló eredménnyel? Állami intézeteink nagy része nem áll-e nagyon messze a joggal megkívánható színvonal alatt? Nem költünk-e milliókat részben minden kritikán aluli felekezeti iskoláknak fölségélyezésére s üdvös működésre képtelen tanítók fizetésének kiegészítésére? És vajjon, az első mélyreható kísérletet, amely a népnevelés alapos javításának előfeltételeként állami képesítő vizsgától tette volna függővé a tanítói oklevelet, nem söpörte-e el egy kormányváltozás? Mert minden jónak legnagyobb ellensége a jobb.

S végül, ami talán mindennél fontosabb: betöltötte-e a magyar intelligencia csak némi csekély részben is azt a nevelő és vezető hivatást, amelyet minden nemzeti társadalom műveltebb rétegeinek teljesíteniük kell, ha méltóknak akarnak bizonyulni a szabad alkotmányosság áldásaira?

A magyar népet olyan magas intelligenciával és erős ítélőképességgel áldotta meg a jó Isten, amely a fölvilágosítás, a tanácsadás, a vezetés munkáját az élet minden viszonyai között könnyű és hálás feladattá teszi. Olyan csekély fáradtságba kerül és olyan bőven termi áldásos gyümölcsét! És — közvetlen tapasztalásból beszélek — mindenütt, ahol a helyzet még el nem fájt, a hazánkban lakó nem magyar ajku nép is fogékony lélekkel és hálás szívvel közeledik azokhoz, akikben az élet minden viszonyai között jó barátokra és megbízható tanácsadóira talál. A magyar intelligencia tudta volna és tudná őket vezetni ma is. Egy kis következetes gondozással ellensúlyozni tudná a demagógia ámitásait. Ez volna a haladás útja, ez lenne tettekben nyilvánuló demokrácia, ezzel tennők demokratikus intézmények számára alkalmassá a talajt s éppen ez az, amiben nem ütjük meg a mértéket és olyan siralmasan kihúzzuk magunkat az alkotmányos szabadsággal járó köteleességek teljesítése alól.

Ha frázisokról van szó, demokraták vagyunk mindannyian legalább is annyiban, hogy gyáván meghátrálunk mások de-

mokratikus jelszavai előtt, de amint arra kerül a sor, hogy az életben alkalmazzuk a demokrácia követelményeit, amint a gyakorlati politikában kell érintkeznünk a néppel, a legcínikusabb göggel, lenézéssel, semmibevétellel bánik azzal, pártállására való tekintet nélkül jóformán mindenki. „Stimmvich”-nek tekinti azt a divatos fölfogás minden táborban. Sehol sem inkább, mint a radikálisoknál, ahol az ámitás, a hazugság és terror nemtelen fegyvereivel hajtják az „elvtárs”-t az izgatók járma alá. A nép felvilágosítását, politikai nevelését elhanyagolják minden oldalon; amidőn pedig üt a választás órája, a legerkölcstelenebb korteszközökkel igyekszik azt minden párt saját céljaira fölhasználni.

Ez a nagy mulasztás nyomja mindennél inkább vállainkal; ezért lesz nehéz felelni a történelem ítélőszéke előtt; ez teszi olyan nehézzé mai feladatunkat, amidőn a választójog reformját a nemzet sorsának kockáztatása nélkül nem halaszthatjuk tovább s egy nagy lépést kell előre tennünk, anélkül, hogy idejekorán megvalósítottuk volna a politikai jogok kiterjesztésének előfeltételeit.

Abban a tekintetben nem lehet nézeteltérés azok között, akik íi magyar képviselőválasztásokat az életből ismerik, hogy az ország tetemes részében jelenlegi választóközönségünk nagy része is messze alatta áll annak az értelmi színvonalnak, amely nélkül nem képzelhető öntudatos, saját lábán járó demokrácia. Komoly politikai érvek mérlegelésére képtelen és a legkülönbözőbb, de egyaránt erkölcstelen és veszélyes politikai kortesfogások állal irányíttatja szavazatát. Etetés, itatás és megvesztegetés pártkülönbőség nélkül szerepel a magyar választásokon. Hatósági és egyházi nyomás, az izgatók terrorizmusa s a legvastagabb hazudozások, hitegetések és ámitások választásainknak megannyi visszataszító tünetei. Ezek közepette a magyar intelligencia csak a legnagyobb erőfeszítéssel tudja a jelenlegi választóközönség körében is megtartani vezető szerepét.

Ha pedig azt a további kérdést tesszük vizsgálódásunk tárgyává: kik azok, akik a választójog kiterjesztése esetén fognak politikai jogokban részesülni, úgy — fájdalom — társadalmunk több mint félszázados fejlődése csak egyetlenegy olyan tényezőt tudott életre kelteni, amelyik a politikai jogoknak gazdasági és szellemi előfeltételeivel rendelkezik. Az ipari munkásosztály ez, amelyiknek kereseti viszonyai módot nyújtanának emberhez méltó existenciára, foglalkozása s egyesületi élete kifejleszti és

tágítja értelmi képességeit s ha ma sok tekintetben alatta áll is ínnak az értelmi és erkölcsi színvonalnak, amelyre valódi modern demokrácia önjogú polgárának el kell jutnia s ha gyermeki hiszékenységgel hallgat is a szenvedélyeinek hízelgő ámitás szavára, kétségtelenül olyan értéket és erőt képvisel, amelyiknek érvényesülnie kell s amelyik a szabadság és a politikai élet nevelő hatása alatt fejlődni fog és idővel be fogja váltani a hozzáfűzött reményeket.

Ez az egy olyan tényező, amelyik, ha újabb harcot, surlódási, nehézségeket hoz is közéletünkbe, de pozitív erőgyarapodást jelent. A leendő választók nagy zöme ellenben, — tisztelet a kivételeknek — a legjobb esetben is a jelenlegi választók legkevesebb politikai érettséggel bíró részéhez hasonlítható. A szavazati jognak kiterjesztése fokozni fogja tehát az ezek politikai szereplésével máris együttjáró bajokat, nehézségeket és visszataszító jelenségeket s ha egyszerre rázúdítjuk az államéletre a felnőtt férfilakosság egész tömegét, föltétlen bizonyossággal megkapjuk mi is iizokat a jelenségeket, amelyek Ausztriában csak a parlamentarizmust teszik tönkre, minálunk megölnék magát a nemzetet.

Ha egyszerre akarunk nagy tömegeket politikai jogokkal fölruházni, ezt a nemzet legszentebb érdekeinek föláldozása nélkül csak az egyenlőség rovására tehetjük. Csakis többes szavazati jog, kúria rendszer, vagy a közvetlen és közvetett szavazás kombinálása útján menthetjük meg a műveltebb néprétegek jogos befolyását; ellenkező esetben a politikai életre ma még abszolúte meg nem érett tömegek, helyesebben az ezek hiszékenységevel visszaélő felekezeti-, faji- és osztályvizgatas ragadja kezébe a hatalmat s hoz a magyar nemzetre biztos végveszélyt.

Fájdalom, ezeket a garanciális intézményeket ellenszenvvel fogadta a közfelfogás, de azért önkéntelenül érzi ezt az igazságot jóformán minden magyar ember s hazafiúi lelkiismeretének megnyugtatóására a teljes általános szavazati jog veszélyeivel szemben egyéb garanciákat keres.

Élsősorban szerepel ezek között az íj^s-olyasás kelléke. Általában komoly garanciát látnak benne; az én nézetém szerint édes keveset ér. Maga az a tény ugyanis, hogy valaki valamennyire képes írni és olvasni, egyáltalában nem nyújt garanciái, hogy az illető a műveltségnek és ítélőképességnek azzal a minimumával rendelkezik, amely politikai jogok észszerű gyakorlásához mel-

lőzhetetlenül szükséges. Hányan vannak, kivált nemzetiségi vidékeken, olyanok, akik jól, rosszul megtanultak valamennyire írni és olvasni anélkül, hogy e képességük segélyével csak a legyszerényebb mértékben is tovább fejlesztették volna értelmüket:

De meg az írás-olvasás tudásának megállapítása a gyakorlatban igen nagy nehézségekbe ütközik. Vagy olyan csekély próbát kell a választónak e tudományából kiállania (például a szavazólap kitöltése), amely teljesen értéktelen, vagy pedig valamely vizsgafélét letennie, amely a legnagyobb mértékben aggályos, diszkrecionális hatalmat ad az összeíró vagy a választást vezető-kezek kezébe s jóformán azok önkényétől teszi függővé sok százezer honpolgárnak választójogát.

Végül pedig, — s ezt a körülményt különösen ajánlom mindazok figyelmébe, akik az írni-olvasni tudók számára alapítják számításukat — ez a szám már a közel jövőt tekintve is egészen illuzórius. Hiszen mi sem könnyebb, mint a még el nem aggott férfiak nagy részét megtanítani az írás-olvasásnak itt számba jövő szerény mértékére. A legnagyobb eréllyel fognak e föladathoz látni éppen a legveszélyesebb körök, a szervezett, felekezeti, nemzetiségi és osztályharc intézői. Tömegesen fog éppen a legaggályosabb választók száma szaporodni s arra fogunk ébredni, ha nem az első, hát a második általános választás alkalmával, hogy halomra dől az írás-olvasás kritériumában keresett minden garancia.

A második garanciális kellék az állandó külön lakás föl tétele. Fájdalom, a mi viszonyaink között ez is nagyon nehezen alkalmazható. Vidéken, mezőgazdasággal foglalkozó népesség között igazán csak az útszéli csavargónak nincs állandó lakása; nagyobb városainkban, főleg Budapesten tartózkodó iparos népességünk pedig olyan vigasztalan lakásviszonyok között él, hogy jóravaló ipari munkásaink nagy részének lakása jó részben a viszonyok kényszere folytán a legprimitívebb igényeknek is messze alatta marad.

A mezőgazdasági munkásosztály gyöngébb elemei is szavazati joghoz jutnának tehát az állandó különlakás kritériuma alapján, míg ugyanez a rendelkezés kizárná a politikai jogokból az ipari munkásosztály javának tetemes részét is.

Ebből a világeért sem következik az, hogy ejtsük el ezt a kritériumot. Ellenkezőleg: azon az igazságon, hogy a nagyvárosi

népesség egész sorsára, gondolat- és érzelmvilágára irányadó befolyást gyakorol, ha tisztességes otthonnal rendelkezik, az a szomorú tény mit sem változtathat, hogy a mi nagyvárosi munkásosztályunk ma még a megelégedett emberi egzisztencia ezen nélkülözhetetlen előfeltételével sem bír. E körülménynek a választójog megállapításánál való tekintetbe vétele nemcsak érdemileg indokolt, de abból a szempontból is helyes, hogy további impulzust adhat a munkásosztály lakásviszonyainak javítására. Ha nem le kell belőle vonnunk azt a konzekvenciát, hogy a lakás, mint garanciális kellék faluhelyen nem elég hatékony, városokban pedig olyan korrektívumra szorul, amelyik a rendes foglalkozással bíró képzett ipari munkásnak megfelelő lakás hiányában is biztosítsa a választójogot.

Sokkal fontosabb és hatékonyabb kritériumokat kell tehát keresnünk, hogyha az általános szavazatjog okozta biztos züléstől és elbukástól meg akarjuk menteni a nemzetet.

Ezek egyike a magasabb korhatár.

Különös, hogy az utolsó 120 esztendő alatt gombamódra elszaporodott alkotmányok gyakran állapítottak meg magasabb korhatárt a passzív választójog szempontjából, de a nagykorúságot meghaladó korhatárhoz tudtommal sehol nem kötötték az aktív választójogot. Nem idegen a magasabb korhatár fogalma a törvényhozók előtt, de csodálatosképpen a passzív választójognál alkalmazták azt, ahol hatálytalan s nem az aktívnál, ahol eredményt értek volna el vele.

Hogyan áll ugyanis a dolog? Nagy átlagokban beszélve, az emberek zömére vonatkoztatva, kétségtelen igaz: a magasabb korról járó több élettapasztalat megfontoltabbakká, higgadtabbakká teszi az embereket, erősíti ítélőképességüket. A 20 éves emberek zöme hevesebb, izgathatóbb, megfontolatlanabb lesz, mint a 30 éveseké, ezeké pedig, mint a 40 éveseké. Csak meglelt emberből álló választóközönség föltétlenül több átlagos józan ítélőképesség- és politikai érettséggel fog tehát bírni, mint a 20 éveseké.

Mindenféle vérmérséklettel, jelleggel, gondolkodásmóddal bíró egyes emberek azonban találhatók minden korosztályban. Éppen úgy akad megfontolt, higgadt, érett gondolkodású a 20 évesek között, mint szenvedélyes, fölizgatható, könnyelmű politikus az aggyastyánok soraiban. Hiába kötjük tehát bárminő kor-

határhoz a passzív választójogot. Ha a választók többsége szélsőségre hajlik, a szenvedély hangját követi, minden korosztályban fog találni neki megfelelő képviselőt.

Ha tehát az akarjuk, amint joggal akarhatjuk, hogy a nemzet törvényhozásában érvényesüljön a több élettapasztalattal járó nagyobb higgadság és érettebb megfontolás, akkor az aktív választójogot kell magasabb korhatárhoz kötnünk.

Ha 30 évhez kötjük azt, úgy nézetem szerint egyáltalán nem érhet az a szemrehányás, hogy kizárjuk a politikai jogokból az erőteljesebb, energikusabb, fiatalabb elemet. A 40 éven aluli férfinak előtte áll még az élet, teljes erőben lüktet benne az embert előre hajtó életerő s normális viszonyok között sokkal a 40 év után mutatkoznak egészséges férfiúban az energia és cselekvési vágy gyengülésének első nyomai. Másrészt pedig mi sem természetesebb, mint hogy ha az állam megkívánja polgáraitól, hogy vegyenek némi oktatást az élet iskolájából, szerezzenek saját magánéletükben némi élettapasztalatot, tanuljanak a körülöttük lefolyó események nyitott könyvéből, mielőtt irányítólag szólának bele nemzetek sorsának intézésébe.

Hiszen, amint egyszer abból a helyes elvből indulunk ki, — s ezt Magyarországon egy-két utradikális ábrándozón kívül senki sem vonja kétségbe, — hogy nem velünk született jog a választójog, hanem megbízatás, amelyet azoknak ad az állam, akiket erre méltóknak ítél, mi sem természetesebb, mint hogy ha akkor, amidőn kiterjeszti ezt a megbízatást mindazokra, akik az elemi műveltségnek minden honpolgárra nézve hozzáférhető mértékét megszerezték, ennek kiegészítése gyanánt a valamivel érettebb korral járó nagyobb ítélőképességgel kívánja meg az állam azoktól, akik magas műveltséget nem szerezhettek.

Nem támadható meg ez az álláspont a legradikálisabb, általános szavazatjog elvi alapjáról sem. Hiszen olyan kritérium ez, amely mindenkivel és minden társadalmi osztállyal szemben érvényesül, úgy hogy nem érinti a társadalmi osztályok relatív erőviszonyát, nem jelent hátrányt a proletariátusra nézve, hanem a választóik minden osztályából egyaránt eliminálja azokat az elemeket, amelyek politikai jogaikkal kevésbé érett fölfogással élnének. Ezzel pedig nemcsak a közérdeknek tesz szolgálatot, hanem a jól fölfogott osztályérdeknek is.

Végül talán meglepően hangzik, de kétségtelen tény, hogy a világerő sem olyan nagy változás ez a jelenlegi állapottal szemben, mint első tekintetre gondolnók. Mert hiszen igaz, hogy ma papirosan a 20 éves kor már megadja a választójogot. De mai censzos rendszerünk mellett eltekintve azon nagyobb műveltségűektől, akik számára 24 éves korral meg lehetne adni jövőre is a választójogot, csakis azok jutnak fiatal korban a választói névjegyzékbe, akiket kora ifjúságukban önálló vagyonhoz juttat szüleik halála, vagy valamely más kivételes eset. Úgy, hogy — s erről meggyőződhetik mindenki, ha valamely választókerület névjegyzékét átlapozza — különösen faluhelyen a 30 évesnél fiatalabb választók száma az összes választók számának csekély hányadát teszi.

A 30 éves kor mellett második garancia gyanánt megfelelő értelmi kvalifikációt: a 6 osztályú népiskola elvégzését kell megkívánnunk. Megfelelően szervezett 6 osztályú népiskolának, vagy ezzel legalább is egyenlő értékű más tanintézetnek sikeres elvégzése kétségtelenül fejleszti annyira az értelmet s nyújt annyi módot a gondolkodásra, véleményalkotásra és továbbképzésre, hogy ebben, 30 éves életkor és állandó tisztességes kereset mellett találhatunk bizonyos megnyugvást és garanciát. Elsősorban erre kellene tehát választójogunkat alapítanunk, dacára annak, hogy népnevelési intézményeinknek eddigi állapota mellett az ország népességének csak kisebb része szerezhette meg ezt a kvalifikációt.

Népiskoláink tetemes részében nincs is rendszeres oktatás az V. és VI. osztály tárgyaiból. De ahol van is, az ezen osztályokba tartozó tankötelesek nagy része nem látogatta kellő pontossággal az iskolát s a hatodik osztály sikeres elvégzése kellő garanciát nyújtó komoly vizsgálat útján nem konstataztott, úgy hogy ezt a jelenlegi felnőtt lakosságnak talán csak kisebb része fogja megfelelően igazolhatni. A választójogi törvény meghozatalával kapcsolatban kell tehát népiskola ügyünk fejlesztéséről gondoskodnunk. Komoly ellenőrzést kell szervezni abból a szempontból, hogy konstataztassanak azok a népiskolák, amelyekben megfelelő módon tanítják a két felsőbb osztály tananyagát és akként kell a VI. osztály zárvizsgáját szervezni, hogy a választójog alapjául szolgáló végbizonyítványnak komoly értéke legyen.

Mindez végeredményeként meg fogja valósítani az általános szavazójogot, be fogja a választóközönség soraiba juttatni a

nemzeti társadalomnak nagy zömét, de hosszabb idő alatt, fokozatosan, oly módon, amely időt, tért és alkalmat nyújt a magyar intelligenciának arra, hogy a nép anyagi, szellemi, erkölcsi színvonalának emelése körül teljesítse kötelességeit.

A közbeeső időre pedig szavazatjogot kell adnunk azoknak, akik, ha nem is rendelkeznek ezzel a szellemi kvalifikációval, foglalkozásuknál, vagyoni viszonyaiknál, vagy egyéb különösebb egyéni értéküket igazoló körülményeiknél fogva (például altiszti rang a katonaságnál, hosszú szolgálat ugyanazon munkaadónál, stb.) érdemeseknek látszanak erre az állami megbízásra. A cenzusnak újabb, jelenlegi viszonyainkhoz simuló módját kell tehát életbe léptetnünk. Olyant, amely haladást jelentsen a jelennel szemben s a mostani választókon kívül a képzett ipari munkások zömének s a választójoggal nem bíró egyéb néprétegek kiválóbb tagjainak adja meg a szavazatjogot.

Ha így járunk el, akkor már most, egy csapásra jelentékenyen emeljük a szavazók számát s ha e szám alatta marad is a Kristóffy-féle 2,600.000-nek, aminthogy — ha jót akarunk — messze alatta kell is maradnia, ne kicsinyeljük ennek horderejét. Hiszen jól tudja mindenki, aki az idevágó viszonyokat az életből ismeri, minő nehéz probléma vár a magyar intelligenciára most is, hogy sikerrel tudja érvényre juttatni a nemzet állandó érdekeit egyedül biztosító következetes, igaz, megfontolt magyar nemzeti politikát. Ha most a jelenlegi választóknak csak 40—50%-ával emeljük is egy csapásra a választók számát, mennyire erősödik ezzel minden centrifugális erői

Az Isten szerelmére gondoljuk meg, mi minden forog kockán. Egy elhamarkodott lépés, egy könnyelmű ugrás a sötétbe minő helyrehozhatatlan, örök időkre szóló végleges rombolást okoz. Ezer esztendő alatt felgyült nemzeti kincsnek vagyunk letéteményesei; őriznünk kell azt s amit annyi munka, annyi dicsőség, annyi vér és annyi szenvedés alkotott, azt a könnyelmű ideológia, vagy a népszerűséget féltő gyávaság egy önfeledt pillanatában nem szabad romba döntenünk.

Nincs számottevő ember, aki egy ezredév organikus fejlődését a radikalizmus özönvizébe akarná fullasztani; aki csak komoly ember Magyarországon, a történelmi alapokon való organikus fejlődést kívánja és hirdeti. Hát kérdem: nem megyünk-e

el a maximumáig annak, amit organikus fejlődésnek nevezhetünk, ha azonnal fölemeljük a választók számát a mai számnak talán másfélszeresére, tért nyitunk a képzett ipari munkásosztály érvényesülésének s emellett intézményszerűleg biztosítjuk az automatikus úton való további haladást, amely az általános műveltség terjedésével karöltve szaporítja a választók számát s fokozatos, szerves fejlődés útján valósítja meg a valódi szabadságra képes demokráciát.